

Grunnlovsforslag 4

(2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Snorre Serigstad Valen, Frøydis Elisabeth Sund, Hallgeir H. Langeland, Jette F. Christensen, Stine Renate Håheim og Trine Skei Grande

Dokument 12:4 (2011–2012)

Grunnlovsforslag fra Snorre Serigstad Valen, Frøydis Elisabeth Sund, Hallgeir H. Langeland, Jette F. Christensen, Stine Renate Håheim og Trine Skei Grande om endringer i Grunnloven §§ 12, 50 og 61 (innføring av 16 års stemmerett)

Til Stortinget

Bakgrunn

Stemmeretten er blant demokratiets mest grunnleggende og beste borgerrettigheter. Gjennom avgitte stemmer i valg skal innbyggerne bestemme hvordan land, lokalsamfunn og egne liv skal styres og utvikles, hvilken retning man ønsker på samfunnsutviklingen, og hvilke muligheter ulike mennesker skal ha.

Dagens stemmerettsalder i stortingsvalg er 18 år. Det er et paradoks, når man vet at dagens 16- og 17-åringer har en rekke plikter og rettigheter pålagt dem gjennom lov, lover som disse ungdommene ikke har like muligheter til å påvirke gjennom valg som andre voksne har.

For 16- og 17-åringer gjelder blant annet:

- plikten til å forstå og følge landets lover (den kriminelle lavalder er 15 år, jf. straffeloven § 46),
- retten til å bli betraktet som voksen når det gjelder seksualitet (den seksuelle lavalder er 16 år, jf. straffeloven § 196),
- retten til selv å velge utdanning,
- retten til å velge politisk og religiøst ståsted gjennom å melde seg inn og ut av foreninger og trosamfunn (fra fylte 15 år, jf. barneloven § 32, kirkeloven § 3 og lov om trudemssamfunn § 3),
- rett til abort uavhengig av foreldrenes syn (jf. abortloven § 4), og

- retten til å samtykke til eller nekte å motta helsehjelp for øvrig (jf. pasient- og brukerrettighetsloven § 4-3)

Den norske valgordningen står på skuldrene til en lang historie med stadig utvidelse av stemmeretten. Fra 1814 måtte man være mann på minst 25 år med eiendom for å anses som stemmeberettiget. I 1898 ble det innført stemmerett for alle menn over 25 år, i 1913 fikk vi stemmerett for kvinner over 25 år, i 1920 ble stemmerettsalderen senket til 23 år, i 1946 til 21 år, deretter 20 år i 1967, og 18 år fra og med 1978.

Stemmerettsalderen er med andre ord ikke hugget i stein. Tvert imot har rammene for stemmeretten stadig vært under utvikling, på to måter: ved at stadig flere mennesker får stemmerett, og ved at stemmerettsalderen stadig kryper nedover. 16 års stemmerett er en naturlig fortsettelse av denne utviklingen.

Nærmere om begrunnelsen for forslaget

Det ligger to prinsipper bak ønsket om å senke stemmerettsalderen til 16 år.

- Det ene er at 16 års stemmerett innebærer en utvidelse av det deltakende demokratiet. Det er et viktig prinsipp, fordi det betyr at flere får stemmerett, flere lærer seg å bruke stemmeretten tidlig og flere kan avgi sin mening i et velorganisert, stemmebasert demokrati.
- Det andre er prinsippet om at den som er gammel nok til å ta voksne valg, også bør ha rett til å være med på å velge den lovgivende forsamling, og dermed påvirke de samme lovene de plikter å følge. I Norge er kriminell lavalder 15 år, seksuell lavalder er 16 år, retten til sjøl å velge utdanning kommer etter fylte 15 år, retten til å velge politisk

og religiøst ståsted er 15 år, rett til abort er 16 år og retten til å motta (eller nekte) helsehjelp er 16 år. Alt dette peker mot at det er rimelig også å ha en stemmerettsalder i Norge på 16 år.

En praktisk tilleggsbegrunnelse for forslaget, som henger sammen med det første punktet, er ønsket om økt valgdeltakelse, slik det blant annet forekommer i St.meld. nr. 33 (2007–2008) Eit sterkt lokaldemokrati, hvor det blant annet vises til at valgdeltakelse er en vane som etableres tidlig i livet, og at «... dersom ein ikkje røystar i ung alder, reduserer det sjansen for at ein røyster når ein vert eldre» (stortingsmeldingen punkt 5.2.7).

En rekke land i verden har derfor satt ned stemmerettsalderen til 16 eller 17 år. I Europa har Østerrike innført stemmerett for 16-åringer for valg på alle nivåer – fra lokale til nasjonale valg og folkeavstemninger, vedtatt av den østerrikske nasjonalforsamlingen i 2007. Det første nasjonale valget der også 16-åringer hadde stemmerett, var det østerrikske valget til Europaparlamentet i juni 2009.

Sju delstater i Tyskland har også senket stemmerettsalderen til 16 år ved kommunevalg, én av dem også ved delstatsvalg. Det første kommunevalget med en stemmerettsalder på 16 år ble gjennomført i 1996 i Niedersachsen.

I Sveits er det 16 års stemmerett i delstaten Glarus ved lokal- og regionvalg.

Innføring av 16 års stemmerett har blitt støttet av blant annet LNU (Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner) og Barneombudet. I Norge var det en prøveordning med stemmerett for 16- og 17-åringer i kommune- og fylkestingsvalget i 2011.

Motargumenter

Det er tre motargumenter som gjerne trekkes fram i debatten om 16 års stemmerett. Det første er at ungdom under 18 år ikke er modne nok til å ta stilling i politiske spørsmål. Det andre er at 16 års stemmerett i praksis ikke bidrar til økt valgdeltakelse. Det siste er at myndighetsalderen og valgbarhetsalderen er 18 år, og at disse to bør henge sammen med stemmerettsalderen.

Umodenhet

«Valgundersøkelser fra Tyskland tyder på at ungdom skiller seg fra den øvrige velgerskaren først og fremst ved at de stemmer mer ideologisk og mindre realpolitisk. De stemmer altså mer på ideer enn på saker. Noen vil kalle det litt naivt, andre vil kalle det konsekvent og reflektert. Umodent er det i alle fall ikke.»

(Hege Ulstein, Dagsavisen 30. juli 2012).

I debatter om 16 års stemmerett har det blitt hevdet at 16-åringer er for umodne til å delta i valg.

Dette er en diskutabel påstand, av tre årsaker. Først fordi modenhet er vanskelig å måle. Noen 16-åringer vil klart være umodne. Men objektive kriterier for modenhet ville nok raskt kunne føre til at også mange voksne og eldre ville vært å regne for umodne, uten at disse blir fratatt stemmeretten. I dag har som kjent også senile og umyndiggjorte mennesker stemmerett.

Den andre årsaken er at det vil være snakk om glidende overganger mellom modenhet og ikke-modenhet. Det er selvsagt ikke slik at før et visst antall år etter fødselen er man umoden, og etter denne datoen er man plutselig moden. Det vil alltid være snakk om glidende overganger, enten man velger 16 eller 18 års stemmerett.

Disse to årsakene gjør at modenhet i praksis også er en politisk vurdering, ikke bare en biologisk vurdering. Og – dette er den tredje årsaken – derfor har man tidligere for eksempel vurdert andre typer modenhet i Norge til å være under 18 år, som straffetrettslig modenhet til å være 15 år (ikke 18), seksuell modenhet til å være 16 år (ikke 18), og religiøs modenhet til å være 15 år (ikke 18).

Valgdeltakelse

Det har blitt hevdet at å gi stemmerett til ungdom mellom 16 og 18 år vil bety lavere valgdeltakelse. Det er riktig at unge velgere har en lavere tilbøyelighet til å stemme, og at valgdeltakelse gjerne stiger med årene. Om det faktisk blir netto flere som stemmer, vil derfor andelen som stemmer, synke.

I 2011 ble det gjennomført en forsøksordning med stemmerett i kommune- og fylkestingsvalget for 16- og 17-åringer i 20 utvalgte kommuner. Tallene viser at 16- og 17-åringene hadde en lavere valgdeltakelse enn landet for øvrig. 57,3 prosent av 16- og 17-åringene som fikk mulighet til å stemme, brukte denne muligheten. Valgdeltakelsen i kommunevalget var samlet på rundt 65 prosent.

På den andre siden viste tallene at deltakelsen var langt høyere enn den pleier å være for førstegangselgere ellers. Tilsvarende tall for førstegangselgere har tidligere ligget så langt nede som på 33 prosent. I forsøket var deltakelsen altså 57 prosent, og blant 16- og 17-åringer i enkeltkommuner som Marker og Vågå var den på over 70 prosent. I Luster kommune var den høyest, med 82,2 prosent.

Myndighetsalder

Det blir stadig hevdet som et argument mot stemmerettsalder på 16 år at stemmerettsalderen bør følge myndighetsalderen. Myndighetsalder, valgbarhetsalder og stemmerettsalder er alle i dag 18 år, slik det har vært siden 1979. I perioden 1948 til 1967 var alderen 21 år for alle tre.

År	Stemmerett (stortingsvalg)	Valgbarhet	Myndighet
1898	25 år (menn)	30 år	21 år
1913	25 år (kvinner)	30 år	21 år
1919	25 år (fattige)	30 år	21 år
1920	23 år	30 år	21 år
1946	21 år	30 år	21 år
1948	21 år	21 år	21 år
1967	20 år innen valgdagen	20 år	21 år
1969	20 år innen valgdagen	20 år	20 år
1972	20 år i løpet av valgåret	20 år	20 år
1978	18 år	18 år	20 år
1979	18 år	18 år	18 år

Kilde: Guro Ødegaard og Jacob Aars: Ungdom, valgdeltakelse og stemmerett – en kunnskapsoversikt (2011), Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, og snl.no/myndig.

Det er imidlertid klart at i et norsk historisk perspektiv er det ingen sammenfall mellom stemmerettsalder, valgbarhetsalder og myndighetsalder. De fleste årene har det ikke vært noen sammenfall mellom de tre. I periodene 1814–1948, samt perioden 1967–1969 og 1978–1979, til sammen nærmere 140 av de 200 siste årene, har myndighetsalder, valgbarhetsalder og stemmerettsalder ikke sammenfalt, mens i 60 av disse årene har de vært sammenfallende – inkludert perioden fra 1979 og fram til i dag.

Om man bare ser på alder for valgbarhet og stemmerett har disse sammenfalt i Norge siden 1948, mens de foregående 150 årene var de ulike: Fram til 1948 var valgbarhetsalderen i Norge 30 år, mens stemmerettsalderen varierte mellom 21 og 25 år.

Valgreformen i Østerrike er et aktuelt eksempel på hvordan det er fullt mulig å skille mellom aldersgrensene for stemmerett og valgbarhet. I Østerrike, som har innført 16 års aldersgrense ved nasjonale valg, er ikke 16- og 17-åringer valgbar. Her er grensen for å bli valgt 18 år.

Siden det i inneværende periode også fremmes grunnlovsforslag om å innføre republikk og avvikle det arvelige monarkiet, til behandling i perioden 2013–2017, fremmes forslaget om å endre § 12 i tre ulike alternativer, tilpasset ulike mulige utfall av behandlingen av forslaget om republikk.

Forslag

Det fremmes derfor følgende

forslag:

§ 50 første ledd skal lyde:

Stemmeberettigede ved Storthingsvalg ere de norske Borgere, Mænd og Kvinder, som senest i det Aar, Valgthinget holdes, have fyldt 16 Aar.

§ 12 første ledd første punktum skal lyde:

Alternativ 1:

Kongen vælger selv et Raad af stemmeberettigede norske Borgere, som senest i det Aar, Valgthinget holdes, have fyldt 18 Aar.

Alternativ 2:

Regjeringen vælger selv et Raad af stemmeberettigede norske Borgere, som senest i det Aar, Valgthinget holdes, have fyldt 18 Aar.

Alternativ 3:

Presidenten vælger selv et Raad af stemmeberettigede norske Borgere, som senest i det Aar, Valgthinget holdes, have fyldt 18 Aar.

§ 61 skal lyde:

§ 61

Ingen kan vælges til Repræsentant uden at være stemmeberettiget og senest i det Aar, Valgthinget holdes, have fyldt 18 Aar.

14. juni 2012

Snorre Serigstad Valen

Frøydis Elisabeth Sund

Hallgeir H. Langeland

Jette F. Christensen

Stine Renate Håheim

Trine Skei Grande

Referert i Stortingets møte 28. september 2012.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Dag Terje Andersen
president